

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ορθογραφία

Στόχοι.

Ορισμός.

Σχέση της ορθογραφίας με τη γραφή και την ανάγνωση.

Στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης του παιδιού στο σχολείο.

Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και η ορθογραφία.

Ορθογραφικά λάθη.

Κατάλληλες δραστηριότητες για τον μαθητή.

Μάθηση λέξεων

Ανάπτυξη γενικεύσεων.

Ανάπτυξη μέσα από τα στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης.

Δραστηριότητες κατά στάδιο ανάπτυξης ορθογραφικής δεξιότητας.

Διδακτικές αρχές.

Παροχή κινήτρων.

Μοντελοποίηση.

Ενθάρρυνση αυτόματης ορθογραφίας.

Δραστηριότητες ορθής γραφής με νόημα.

Ανατροφοδότηση.

Διδακτικές στρατηγικές.

Παραδοσιακές μέθοδοι.

Διορθωτικές μέθοδοι και τεχνικές

Πολυαισθητηριακές προσεγγίσεις.

Πολυαισθητηριακή προσέγγιση Fernald.

Μέθοδος Gillingham – Stillman.

Μέθοδος Horn.

Εικονογραφικές μέθοδοι.

Φωνοοπτική μέθοδος.

Εξειδικευμένες μέθοδοι.

Καθοδηγούμενες από τη δασκάλα

Διδασκαλία βασισμένη σε κανόνες.

Μέθοδοι μίμησης.

Χρονική καθυστέρηση

Διαμεσολάβηση συνομηλίκων

Πάγιες και συνεχείς λίστες λέξεων.

«Αντέγραψε – κάλυψε – σύγκρινε»

Ημιαυτονομία

Αυτοδιόρθωση

Διόρθωση γράμμα – γράμμα.

Διόρθωση ολόκληρης λέξης.

Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Κατευθυνόμενη άσκηση.

Αυτοερωτήσεις.

Τεχνικές μελέτης – δοκιμασίας.

Επιπρόσθετα στοιχεία.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης.

Δραστηριότητες

Βιβλιογραφία.

Στόχοι

Η ορθογραφία είναι μια σύνθετη διαδικασία και σχετίζεται με τη γραφή με ανεκτά ορθό τρόπο των σκέψεων του παιδιού, σε σχέση με μια σειρά φωνημικών, μορφολογικών και γραμματικών κανόνων. Η διδασκαλία της είναι αναγκαία για να μπορεί ο μαθητής να επικοινωνεί γραπτά με ορθό τρόπο. Η ορθογραφική δεξιότητα έχει αναπτυξιακή μορφή και αναπτύσσεται σε στάδια.

Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες στην ορθογραφία κάνουν λάθη που είναι ανάλογα με αυτά που κάνουν μικρότερα σε ηλικία παιδιά που βρίσκονται στο ίδιο στάδιο ανάπτυξης της ορθογραφικής δεξιότητας. Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι να αναλύσει τις κύριες πτυχές της ορθογραφίας, να παρουσιάσει τα στάδια ανάπτυξής της, καθώς και μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας.

Ειδικότερα, στο τέλος αυτού του κεφαλαίου ο / η επιμορφούμενος / η θα μπορεί να :

- ✓ εξηγήσει την πολυπλοκότητα της ορθογραφίας
- ✓ αναφέρει τα στάδια ανάπτυξης της ορθογραφικής δεξιότητας
- ✓ γνωρίζει τα ορθογραφικά λάθη των παιδιών
- ✓ αναφέρει τις δραστηριότητες που ταιριάζουν σε κάθε επίπεδο ορθογραφικής δεξιότητας
- ✓ αναγνωρίζει τις διδακτικές αρχές που χρησιμοποιούνται
- ✓ γνωρίσει μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας ορθογραφίας

Ορισμός

Η γραφή προϋποθέτει τις δεξιότητες εκείνες, που επιτρέπουν στο παιδί την έκφραση των ιδεών και των συναισθημάτων του, σε ορθή, σύμφωνα με το συμβολικό σύστημα της γραπτής γλώσσας, μορφή.

Αυτή η γραπτή μορφή των λέξεων, από γράμματα που ακολουθεί κάποιους κανόνες, είναι η ορθογραφία.

Αν κάθε γράφημα αναπαριστούσε ένα φώνημα, η ορθογραφία θα ήταν αρκετά απλή και θα σχετίζονταν αποκλειστικά και μόνο, με τη μάθηση των γραμματικών κανόνων. Τα πράγματα όμως, δεν είναι τόσο απλά στα ελληνικά αλλά και σε άλλες γλώσσες. Για να γράψει ορθογραφημένα το παιδί, θα πρέπει επιπλέον να είναι ικανό να διαβάζει τη λέξη, να κατέχει το χειρισμό των φωνημάτων, να εφαρμόζει φωνημικές γενικεύσεις, να οπτικοποιεί τη λέξη και να χρησιμοποιεί την κινητική δεξιότητα να γράφει τη λέξη.(Lerner, 1981)

Σχέση της ορθογραφίας με τη γραφή και την ανάγνωση

Η ορθογραφία είναι γραφή με ανεκτό τρόπο, σε σχέση με μια σειρά φωνημικών, μορφολογικών, γραμματικών κανόνων. Είναι η προϋπόθεση της ύπαρξής της. Όταν η γραφή δεν είναι ορθή, δεν είναι δυνατό να επιτελέσει τον πρωταρχικό της στόχο, την επικοινωνία.

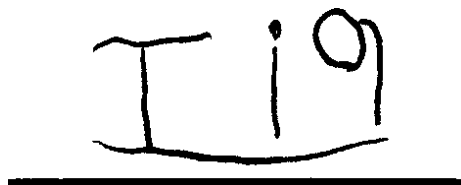
Ανάγνωση και ορθογραφία είναι δύο σημεία στην αναπτυξιακή πορεία του παιδιού, που διαφέρουν ποσοτικά όσον αφορά στη γνώση της λέξης που είναι απαραίτητη για μια ακριβή απόδοση. Ποιοτικά είναι παρόμοιες στις βασικές γνωστικές διαδικασίες που εμπλέκονται Έτσι η ορθογραφία, σε ενήλικους και ανήλικους που έχουν προβλήματα, όπως δείχνει η έρευνα είναι δυσκολότερη από την ορθή ανάγνωση. Αυτό συμβαίνει γιατί η παραγωγή είναι πιο δύσκολη από την πρόσληψη και για τη γραπτή και για την προφορική γλώσσα. Η παραγωγή, πέρα από την εμπλοκή της ανακλητικής μνήμης, χρειάζεται και καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη γνώση της λέξης, εκεί που πρόσληψη εμπλέκει την αναγνώριση και μερική γνώση της λέξης.

Στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης του παιδιού στο σχολείο

Πριν από την έναρξη της σχολικής ζωής των παιδιών που είναι και η αρχή της συστηματικής επαφής τους με γραπτό γλωσσικό κώδικα, το γράψιμό τους είναι πηγαίο, με ακαθόριστη ορθογραφία. Μόνο οι πολύ εφευρετικοί και με αφαιρετική σκέψη ενήλικες, μπορούν να το καταλάβουν. Όσο αναπτύσσεται το παιδί και ιδιαίτερα όταν έρθει στο σχολείο σε επαφή με τον κώδικα, με έναν οργανωμένο τρόπο, αποκτά πλέον δεξιότητες ορθογραφίας. Η απόκτηση αυτή των δεξιοτήτων, έχει αναπτυξιακό χαρακτήρα και ολοκληρώνεται σε πέντε στάδια (Bailet, Grinnell,). Αυτά είναι :

Στάδιο 1^ο Προφωνημική ορθογραφία

Τα παιδιά σ' αυτό το στάδιο, αντιλαμβάνονται ότι τα γράμματα μεταφέρουν ένα μήνυμα, που μπορεί να διαβαστεί, αν και δεν γνωρίζουν πως υπάρχει σχέση μεταξύ ορθογραφίας της λέξης και προφοράς. Γράφουν κάνοντας ζωγραφιές ή γράμματα και αριθμούς χωρίς όμως νόημα.

Στάδιο 2^ο Πρώιμη φωνημική ορθογραφία

Τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι τα γραμμένα σημαδάκια, τα γράμματα, αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένους ήχους σε λέξεις. Αρχίζουν να γράφουν τουλάχιστον ένα γράμμα σωστό από τη λέξη, με πιθανότερο το αρχικό. Πολλές φορές μπορούν να φτάσουν μέχρι 3 ή 4 σωστά γράμματα, στη σωστή ή σε λάθος σειρά μέσα στη λέξη.

Ε α α α

Στάδιο 3^ο Ονομασία γραμμάτων

Τα παιδιά αναπτύσσουν ένα σταθερό οπτικό λεξιλόγιο, αναγνωρίζουν ότι η λέξη είναι μια ολότητα που περιβάλλεται από λευκό κενό χώρο. Εδραιώνεται πλέον μια σταθερή γνώση των γραμμάτων, σαν αντιπροσωπευτικών των ήχων. Οι γνωστές λέξεις ορθογραφούνται με επιτυχία, ενώ οι άγνωστες γίνεται προσπάθεια να γραφούν, αντιστοιχίζοντας το όνομα ενός γράμματος, με τον ήχο που αντιπροσωπεύει η λέξη.

Τρα Π 3

Στάδιο 4^ο Μεταβατική ορθογραφία

Τα παιδιά χειρίζονται καλά τα περισσότερα γράμματα και καταλαβαίνουν κάποιους ορθογραφικούς κανόνες. Επίσης, είναι σε θέση να γνωρίζουν ποιο μέρος του γραπτού τους είναι ορθογραφημένο και ποιο είναι λάθος. Αρχίζει η εμφάνιση μεταγνωστικών δεξιοτήτων στην ορθογραφία.

Σταίφοι

Στάδιο 5^ο Παραγωγική ορθογραφία

Είναι το στάδιο κατά το οποίο τα παιδιά χειρίζονται καλά τους ορθογραφικούς κανόνες και απλώς θα πρέπει να δουλέψουν κι άλλο, για να καταφέρουν να χειρίζονται πιο σύνθετους και περίπλοκους κανόνες και ιδιαίτερα την ιστορική ορθογραφία. Βρίσκονται στο στάδιο εκείνο που γράφουν ορθογραφημένα και τα λάθη που μπορεί να κάνουν, σχετίζονται με πολύ συγκεκριμένα στοιχεία, ιστορικής ιδιαίτερα ορθογραφίας.

Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και η ορθογραφία

Η έρευνα έχει δείξει πως τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, κάνουν λάθη στην ορθογραφία που δεν διαφέρουν δραματικά, από αυτά των συνηθισμένων παιδιών. Στην πραγματικότητα, η ανάπτυξη της ορθογραφίας τους ακολουθεί το ίδιο μοτίβο (αναπτυξιακή πορεία) όπως αυτή των συνηθισμένων, εκτός του ότι γίνεται σε διαφορετικού χρόνου, έχει διαφορετικό ρυθμό.

Με άλλα λόγια, τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, χρησιμοποιούν στρατηγικές ανάλογες με αυτές μικρότερων από αυτά παιδιών. Για παράδειγμα, τα παιδιά αυτά μένουν στο στάδιο της μεταβατικής ορθογραφίας, ακόμα και στις πρώτες τάξεις του γυμνασίου, ενώ οι συνομήλικοί τους, το έχουν εγκαταλείψει πριν από τις τελευταίες τάξεις του δημοτικού. Παρ' όλα αυτά, τα λάθη που κάνουν, είναι ανάλογα με αυτά των συνηθισμένων παιδιών, που βρίσκονται στο ίδιο στάδιο ορθογραφικής ανάπτυξης.

Αυτό βέβαια, δεν σημαίνει πως αρκεί στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες να δοθεί απλώς περισσότερος χρόνος. Χρειάζεται να υπάρξει διαφορετική αντίληψη στη διδακτική διαδικασία, αφού πρώτα αποκλειστούν αίτια όπως η κακή διδασκαλία, το περιβάλλον, η φωνολογική ενημερότητα, η προσοχή κλπ.

Η διαφορετική αντίληψη στη διδακτική διαδικασία, πρέπει να αφορά συγκεκριμένους άξονες όπως δραστηριότητες, που θα διευκολύνουν το παιδί, να αναπτύξει εκείνες τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες, για να βελτιωθεί η ορθογραφική του ικανότητα.

Μερικοί απ' αυτούς τους άξονες είναι :

1. Δίνεται έμφαση στις λέξεις που θα πρέπει να μάθει ο μαθητής. Οι λίγες έστω λέξεις που θα διδαχθούν, να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο χρήσιμες.
2. Για να μην βιώσει άλλη μια αποτυχία ο μαθητής, πρέπει οι λέξεις που θα διδαχθούν, να μην είναι περισσότερες από αυτές που μπορεί να μάθει. Τα παιδιά έχουν αποτύχει, δεν τους είναι απαραίτητη μια ακόμη εμπειρία αποτυχίας.
3. Δίνεται περισσότερος χρόνος από ότι συνήθως στη συζήτηση πάνω στις λέξεις που θα μαθευτούν. Πρέπει να γίνει σαφές, ότι ο μαθητής γνωρίζει τη σημασία της λέξης. Ακόμα, με ερωτήσεις πρέπει να καθοδηγηθεί ο μαθητής, ώστε να παρατηρήσει τις λέξεις από την άποψη της δομής.
4. Η προφορά των λέξεων είναι σημαντική και πρέπει να είναι σωστή και φυσική.
5. Ενδυναμώνονται οι όποιες εικόνες που έχει ο μαθητής για τις λέξεις όταν τις ιχνηλατεί με το δάχτυλο.
6. Σημειώνονται οι κακές συνήθειες μελέτης. Η δασκάλα κάνει φανερό στον μαθητή πως αυτές οι συνήθειες, μπορούν να αποβούν αποτρεπτικές για την επιτυχία στην εκμάθηση της ορθογραφίας.
7. Ελέγχεται και αν είναι ανάγκη προσαρμόζεται η μέθοδος ατομικής μελέτης του παιδιού.
8. Προσφέρεται μια μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων γραφής.

Ορθογραφικά λάθη

Τα ορθογραφικά λάθη που κάνουν τα παιδιά, μπορεί να προέρχονται από προβλήματα στην οπτική μνήμη, στην ακουστική μνήμη, στην ακουστική και οπτική διάκριση και τις κινητικές δεξιότητες. Έτσι τα λάθη μπορεί να είναι :

1. Παράλειψη γραμμμάτων ή συλλαβών.
2. Αντικατάσταση γραμμμάτων ή συλλαβών.
3. Πρόσθεση γραμμμάτων ή συλλαβών.
4. Λάθη στη χρήση του κεφαλαίου γράμματος.
5. Λάθη τονισμού (παρατονισμός) ή παντελής έλλειψη τόνων.
6. Λάθη στην απόσταση μεταξύ λέξεων στην πρόταση.
7. Κακή γραφή των γραμμμάτων.
8. Συντακτικά λάθη.
9. Λάθη σε βασικούς κανόνες ορθογραφίας (λάθη μορφολογίας).
10. Λάθη ιστορικής ορθογραφίας.
11. Έλλειψη γενίκευσης των κανόνων ορθογραφίας σε όλες τις λέξεις ομοιοκατάληκτες ή παράγωγες.

Υπάρχουν όμως και λάθη λεξιλογίου όπως και άλλα που οφείλονται σε φτωχή δεξιότητα αυτοδιόρθωσης. (Hall, Salas, Grimes,)

Κατάλληλες δραστηριότητες για τον μαθητή

Ένα πρόγραμμα διδασκαλίας της ορθογραφίας, πρέπει να καλύπτει τις ατομικές ανάγκες των μαθητών. Είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται κάποιες δραστηριότητες, που να είναι κατάλληλες για το κάθε παιδί. Θα πρέπει να υπάρχει σχέση με τις λέξεις που έγιναν λάθος στην καθημερινή πράξη, να γενικεύεται η γνώση της ορθογραφίας και ο χειρισμός των διδακτικών στόχων από τη δασκάλα, να λαμβάνονται υπόψη τα αναπτυξιακά στάδια ορθογραφικής δεξιότητας.

Μάθηση λέξεων

Ήταν, αλλά συνεχίζει να είναι συνήθεια στο συνηθισμένο σχολείο, να γράφονται πολλές φορές οι λέξεις που έγιναν λάθος, να γράφεται η λέξη στον αέρα, να μαθαίνονται απ' έξω «ξεροί» κανόνες ορθογραφίας. Αυτά όλα σύμφωνα με έρευνες δεν είναι αποτελεσματικά. Πρέπει να αντικατασταθούν από μεθόδους και

τεχνικές που αναπτύχθηκαν για την ορθογραφία. Οι τεχνικές αυτές που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές έχουν να κάνουν με α) αυτοδιόρθωση προκαταρκτικής δοκιμασίας και άμεση διδασκαλία, β) ανάπτυξη ευέλικτης γνώσης για την ορθογραφία γ) μελέτη ολόκληρων λέξεων και δ) μεγαλύτερη άσκηση στη γραφή.

Ανάπτυξη γενικεύσεων

Η ανάπτυξη της αυτονομίας του μαθητή στην ορθογραφία, περνά από την ανάπτυξη γενίκευσης της γνώσης. Με άλλα λόγια, ο μαθητής θα πρέπει να φτάσει στο επίπεδο να μπορεί να προβλέψει την ορθή γραφή της λέξης, χρησιμοποιώντας γνωστικές πηγές όπως τα φωνήματα και οι κανόνες χειρισμού τους, η δομή της λέξης, μνημονικές στρατηγικές και αναλογία.

Ο μαθητής θα οδηγηθεί στη γενίκευση της γνώσης και επομένως στην αυτονομία, ανακαλύπτοντας τους ορθογραφικούς κανόνες και δίνοντας έμφαση στη διαδικασία και όχι στις επιμέρους λέξεις.

Ανάπτυξη μέσα από τα στάδια ορθογραφικής ανάπτυξης

Το ποιες δραστηριότητες θα χρησιμοποιηθούν για κάθε μαθητή, εξαρτάται από το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκεται. Έτσι για κάθε στάδιο ανάπτυξης ταιριάζουν κάποιες δραστηριότητες.

Δραστηριότητες κατά στάδιο ανάπτυξης ορθογραφικής δεξιότητας

Στάδιο 1^ο

Τα παιδιά :

1. Αντιλαμβάνονται ότι το σωστό γράψιμο είναι ένας τρόπος επικοινωνίας.
2. Ανακαλύπτουν ότι η λέξη είναι μια ολότητα που απαρτίζεται από γράμματα. Ακολουθείται από κενό, είναι γραμμένη από αριστερά προς τα δεξιά και διαβάζεται με την ίδια φορά.
3. Βρίσκουν ότι μπορούν ν' αναπαραστήσουν ήχους σε λέξεις με τη βοήθεια των γραμμάτων.

Στάδιο 2^ο

Τα παιδιά

1. Συνεχίζουν την προσπάθεια να βελτιώσουν την προφωνημική ορθογραφία του προηγούμενου σταδίου.
2. Βελτιώνουν την ικανότητα να χωρίζουν τους ήχους μέσα στις λέξεις σε χωριστά φωνήματα.

Στάδιο 3^ο

Τα παιδιά

1. Αναλύουν την ορθογραφία των λέξεων, για να μάθουν τη δομή τους.
2. Καταλαβαίνουν τη δομή των λέξεων, με διάφορες περιπτώσεις λέξεων εύκολης δομής.
3. Γενικεύουν την ορθογραφία των γνωστών λέξεων σε παρόμοιες καινούριες.
4. Βιώνουν την ανάγνωση και τη γραφή σαν επικοινωνία.
5. Πειραματίζονται σε ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει στο να μη φοβούνται την αυθόρμητη ορθογραφία.

Στάδιο 4^ο

Τα παιδιά

1. Αντιλαμβάνονται ανώτερες έννοιες ορθογραφικές έννοιες που σχετίζονται με ανώμαλες ορθογραφικά λέξεις, καταλήξεις και κανόνες.

Στάδιο 5^ο

Τα παιδιά

1. Αντιλαμβάνονται ότι η σημασία μιας λέξης επηρεάζει την ορθογραφία της.
2. Ανακαλύπτουν την ιστορική προέλευση των λέξεων που σχετίζονται διαμέσου της σημασίας.
3. Αναγνωρίζουν ότι οι λέξεις που προκύπτουν από την ίδια ρίζα (θέμα) γράφονται παρόμοια, ακόμα κι όταν προφέρονται διαφορετικά.

4. Αντιλαμβάνονται ότι κάποιοι συνδυασμοί γραμμάτων επιτρέπονται και κάποιοι όχι.

Διδακτικές αρχές

Η διδασκαλία της ορθογραφίας ακολουθεί κάποιες διδακτικές αρχές, αυτές είναι :

A. Παροχή κινήτρων

Η παροχή κινήτρων στον μαθητή για να γράψει ορθά τη γλώσσα του είναι απαραίτητη και πολυεπίπεδη διαδικασία. Είναι απαραίτητη στο να αποδεχθεί ο μαθητής την ανάγκη να γράψει σωστά, να ολοκληρώσει την προσπάθειά του αλλά και να μοιραστεί τη γνώση του με τους άλλους.

B. Μοντελοποίηση

Η διδακτική αρχή της μοντελοποίησης είναι πρωταρχικό και κομβικό σημείο της διδασκαλίας παιδιών, που έχουν αποτύχει να μάθουν ορθογραφία μέσα στη διάρκεια της εβδομάδας, στο συνηθισμένο μάθημα της Γλώσσας. Ο μαθητής μπορεί να διακρίνει μέσα από τη δειγματική γραφή των λέξεων από τη δασκάλα, τις διαδικασίες που ακολουθούνται. (Stowitschek & Jobes, 1977) Ακόμα μπορεί να ανιχνεύσει τους κανόνες που διέπουν την ορθή γραφή. Η δασκάλα πρέπει να μοντελοποιήσει τις διαδικασίες εύρεσης της σωστής ορθογραφίας της λέξης. Αυτό βέβαια, προϋποθέτει την εγκατάλειψη της εικόνας της αλάνθαστης δασκάλας. Πρέπει ο μαθητής να ακούσει από αυτήν « Δεν ξέρω πώς γράφεται ... Μόλις την άκουσα τη λέξη, ας προσπαθήσω να τη γράψω σωστά.» Με αυτόν τον τρόπο δείχνεται στον μαθητή ότι η γνώση είναι προσβάσιμη σ' αυτόν, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που είναι για τη δασκάλα του. Δεν έχει παρά να κάνει το ίδιο που έκανε κι αυτή.

Η μίμηση μοντέλου χρησιμοποιείται στη διδασκαλία της ορθογραφίας και σαν τεχνική.

Γ. Ενθάρρυνση αυθόρμητης ορθογραφίας

Τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες στην ορθογραφία, έχουν αποτύχει και αποφεύγουν συστηματικά να γράφουν, έτσι ώστε να μη γίνεται φανερή η δυσκολία τους. Μ' αυτόν τον τρόπο όμως απλώς «κρύβεται» μια κατάσταση.

Πρέπει τα παιδιά να ενθαρρύνονται να γράφουν όσο πιο σωστά γίνεται, έτσι ώστε να μπορεί να υπάρξει διόρθωση και μάθηση. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο όταν το παιδί αντιληφθεί πως το περιβάλλον επιτρέπει την αποτυχία, όταν βέβαια αυτή οδηγεί σε διόρθωση και μάθηση. Έτσι είναι καλό να γίνεται πειραματισμός με την αυθόρμητη ορθογραφία, για να «ανέβει» το αυτοσυναισθημα του παιδιού και να νιώσει την ορθογραφία σαν μια φιλική προς αυτό δραστηριότητα.

Δ. Δραστηριότητες ορθής γραφής με νόημα

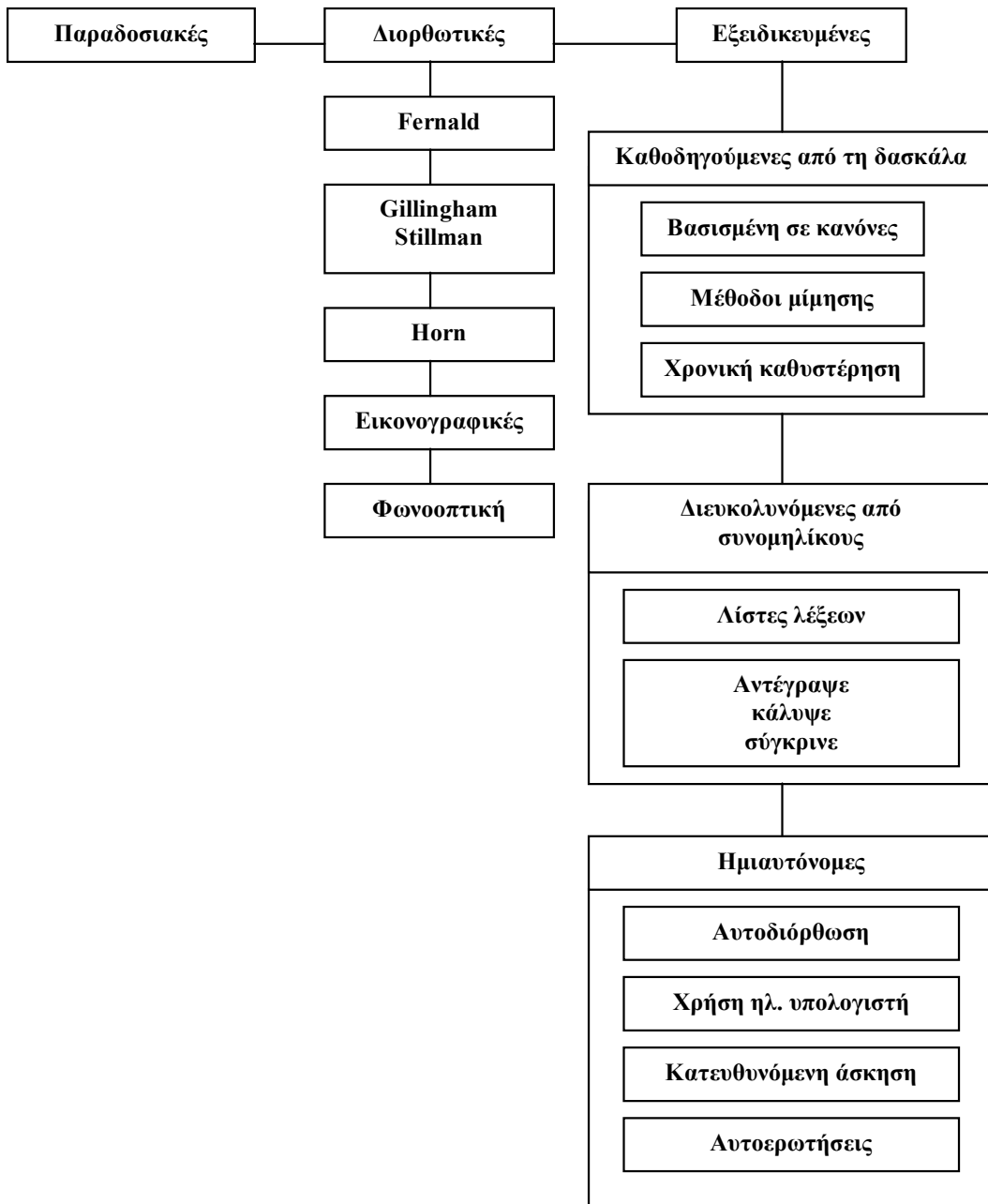
Οι δραστηριότητες ορθής γραφής που θα δώσει στο παιδί η δασκάλα, πρέπει να το οδηγούν στο συμπέρασμα πως είναι απαραίτητες και θα το βοηθήσουν κάποια στιγμή να επικοινωνήσει με τους άλλους. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση δραστηριοτήτων με νόημα, όπως το γράψιμο λεζάντας σε εικόνα, το καθημερινό ημερολόγιο, γραπτές συζητήσεις, σχολική εφημερίδα κλπ.

Ε. Ανατροφοδότηση

Τα παιδιά χρειάζονται ενθάρρυνση επειδή έχουν ήδη χρεωθεί με μια αποτυχία στην ορθογραφία. Έτσι πρέπει σε κάθε τους γραπτή δράση, να υπάρχει ανατροφοδότηση από τη δασκάλα. Μάλιστα η ανατροφοδότηση αυτή να είναι θετική και να οδηγεί σε μια θετική αντίληψη της ορθογραφίας από το παιδί.

Λιδακτικές στρατηγικές

Εξαιτίας των διαφορετικών αναπτυξιακών προφίλ αλλά και των ιδιαίτερων προβλημάτων που παρουσιάζουν οι μαθητές σε σχέση με την ορθογραφία, αναπτύχθηκαν διάφορες μέθοδοι και τεχνικές.(Goddard &Heron, 1998) Ανάλογα με τον στόχο ή το χρόνο κατά τον οποίο χρησιμοποιούνται, ομαδοποιούνται σε παραδοσιακές, διορθωτικές και εξειδικευμένες. (βλέπε διάγραμμα 1).

1. Παραδοσιακές μέθοδοι

Είναι οι μέθοδοι που ακολουθούν την ανάπτυξη στην ανάγνωση και τη γραφή του παιδιού. Ξεκινούν με άλλα λόγια από μια φωνητική προσέγγιση ή αλλιώς τη σύνδεση ήχου – γράμματος.

Η διδασκαλία της γλώσσας από γλωσσολογική άποψη αποτελείται από τέσσερα θέματα : α) τη φωνολογία, που σχετίζεται με το φώνημα, β) τη μορφολογία, που αναφέρεται στο μικρότερο κομμάτι λόγου με σημασία, το μόρφημα, γ) το συντακτικό και το σημαντικό μέρος.

Κατά τη διδασκαλία της ορθογραφίας με αναπτυξιακές μεθόδους γίνεται εκπαίδευση στα δύο πρώτα θέματα, στη φωνολογία και στη μορφολογία.

II. Διορθωτικές μέθοδοι και τεχνικές

Αυτές χρησιμοποιούνται όχι σαν κομμάτι της πρώτης επαφής του παιδιού με την ορθογραφία, αλλά σαν αντισταθμιστική προσπάθεια στις δυσκολίες που συνάντησαν. Τέτοιες μέθοδοι και τεχνικές είναι :

Πολυαισθητηριακές προσεγγίσεις

Η ορθογραφία εμπλέκει δεξιότητες οπτικές, ακουστικές και κινητικές. Σύμφωνα μ' αυτού του είδους την προσέγγιση το παιδί θα πρέπει να είναι ικανό να αναγνωρίσει οπτικά και ακουστικά και να διακρίνει τα γράμματα και να έχει κινητικό έλεγχο για να γράψει τη λέξη.

1. Πολυαισθητηριακή προσέγγιση Fernald (1943) (VAKT)

Η προσέγγιση αυτή εμπλέκει οπτική, ακουστική, κιναισθητική και απτική αίσθηση. Επικεντρώνεται στην ξεκάθαρη πρόσληψη της φόρμας της λέξης, στην ανάπτυξη μιας επαρκούς εικόνας της και τέλος στην ανάπτυξη της συνήθειας μέσω της επανάληψης γραφής της λέξης, έτσι ώστε το κινητικό μοτίβο να γίνει αυτόματο.

Η προσέγγιση ακολουθεί τα βήματα :

1. Η δασκάλα γράφει και λέει τη λέξη.
2. Ο μαθητής ιχνηλατεί την λέξη στον αέρα, ενώ την λέει. Γράφει τη λέξη σε χαρτί.
3. Ο μαθητής ξαναγράφει από μνήμης τη λέξη. Αν είναι σωστή μπαίνει στο κουτί των λέξεων. Αλλιώς επαναλαμβάνεται η διαδικασία από την αρχή.

2. Μέθοδος Gillingham

Είναι συνήθως μέθοδος προφορικής ορθογραφίας. Στηρίζεται στη χρήση ενός αλφαβητικού συστήματος και δίνει έμφαση στην άσκηση και στην επανάληψη.

Ξεκινά ο μαθητής από τις λέξεις όπου υπάρχει αντιστοιχία φωνημάτων - γραφημάτων. Αφού ασκηθεί στην ορθογραφία τέτοιων λέξεων περνά στις πιο περίπλοκες λέξεις που ομαδοποιούνται ανάλογα με το μοτίβο που ακολουθούν. Γράφονται προτάσεις και ιστορίες με τις λέξεις που μαθεύτηκαν.

Μέθοδος Horn

Η μέθοδος αυτή επιτυγχάνει την πρόοδο του μαθητή μέσω της ανάκλησης, της προφοράς, της οπτικοποίησης και της διόρθωσης της ανάγνωσης. Αν ο μαθητής κάνει λάθος κατά τη διάρκεια της παραπάνω διαδικασίας, καλείται να την επαναλάβει μέχρι το λάθος να μην επαναληφθεί.

Εικονογραφικές μέθοδοι

Η ορθογραφία των λέξεων στην μέθοδο αυτή, μαθαίνονται με τη βοήθεια «εικονογραφημάτων». Η δασκάλα έχει επιλέξει από πριν τις λέξεις που θα διδαχθούν, όπως και τις εικόνες που θα τις αντιπροσωπεύουν. Γίνεται μια συζήτηση με τους μαθητές γύρω από τη σημασία της λέξης και αποφασίζεται ποια περίπου θα είναι η εικόνα. Φυσικά αυτή η συζήτηση είναι κατευθυνόμενη, αφού η δασκάλα έχει προεπιλέξει την εικόνα. (Μαυρομμάτη, 1995)

Ζωγραφίζεται στον πίνακα σκίτσο που έχει σχέση με τη σημασία της λέξης και γράφεται αυτή πάνω του. Σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι να δημιουργηθεί ισχυρός μνημονικός σύνδεσμος μεταξύ της εικόνας και της φόρμας της λέξης. (Pollock & Waller,)

Η εικόνα ζωγραφίζεται στο τετράδιο κι εξηγείται σύντομα η σημασία του σαν σημασία και σαν φόρμα της λέξης.

Φωνοοπτική μέθοδος

Η κεντρική ιδέα αυτής της μεθόδου είναι να παρουσιάσει στον μαθητή απομονωμένα φωνήματα με τη χρήση εικόνων. Με άλλα λόγια η δασκάλα, προσπαθεί, να συνδέσει ο μαθητής κάποιο δύσκολο φώνημα, που δεν μπόρεσε με την παραδοσιακή διδασκαλία να εμπεδώσει, με την εικόνα κάποιου αντικειμένου του οποίου η ονομασία αρχίζει ή περιέχει το συγκεκριμένο φώνημα.

Η σύνδεση αυτή δίνει την ευκαιρία στον μαθητή να θυμηθεί με τη βοήθεια της εικόνας και να γράψει το σωστό φώνημα όταν πρέπει.

III Εξειδικευμένες μέθοδοι και τεχνικές

Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν μέθοδοι και τεχνικές που δημιουργήθηκαν, για να καλύψουν τις ιδιαίτερες ανάγκες μαθητών, που δεν μπορούσαν να καλύψουν οι παραδοσιακές και διορθωτικές μέθοδοι. Οι μέθοδοι και τεχνικές αυτού του είδους ανάλογα με την εμπλοκή της δασκάλας στην εξάσκηση μπορεί να είναι :

- Καθοδηγούμενες από τη δασκάλα.
- Με διαμεσολάβηση των συμμαθητών.
- Με ημιανεξαρτησία του μαθητή.

α. Καθοδηγούμενες από τη δασκάλα

Είναι οι μέθοδοι κατά τις οποίες η δασκάλα δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές και καθοδηγεί πλήρως τη διδασκαλία, έχοντας μια πολύ ενεργητική εμπλοκή σ' αυτήν. Οι μέθοδοι που ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία είναι:

Διδασκαλία βασισμένη σε κανόνες

Η εκπαίδευση βασίζεται στη διδασκαλία κανόνων και γενικεύσεις.

Διδάσκονται οι κανόνες που εφαρμόζονται σε μεγάλο αριθμό λέξεων και έχουν λίγες εξαιρέσεις. Μπορεί ο ίδιος ο μαθητής να ανακαλύψει τον κανόνα. Έπειτα εφαρμόζεται ο κανόνας σε άγνωστες λέξεις και γενικεύεται. Μετά διδάσκονται οι λέξεις που εξαιρούνται από τον κανόνα.

Μέθοδοι μίμησης

Οι μέθοδοι μίμησης χρησιμοποιούνται συνήθως για να μάθουν ορθογραφία παιδιά που απέτυχαν να τα καταφέρουν με τις παραδοσιακές μεθόδους.

Η δασκάλα προφέρει και γράφει τη λέξη δειγματικά. Το παιδί κάνει το ίδιο αντιγράφοντας το μοντέλο της δασκάλας, μέχρι να μάθει τη λέξη. Τότε άλλες λέξεις διδάσκονται με τον ίδιο τρόπο.

Χρονική καθυστέρηση

Στηρίζεται όπως είναι φανερό στη γνωστή τεχνική της χρονικής καθυστέρησης, που χρησιμοποιούν οι συμπεριφοριστές ιδιαίτερα στην τροποποίηση συμπεριφοράς.

Η δασκάλα διορθώνει τον μαθητή στην αρχή, αμέσως μόλις κάνει λάθος. Μετά από λίγες φορές αρχίζει να καθυστερεί τη διόρθωση που κάνει χρονικά, έτσι ώστε να δώσει στον μαθητή την ευχέρεια να σκεφτεί περισσότερο και να διορθώσει μόνος του το λάθος. Την επόμενη φορά, η καθυστέρηση γίνεται μεγαλύτερη και στη συνέχεια ακόμα μεγαλύτερη, μέχρι να βελτιώσει ο μαθητής την ορθογραφία του και να αποκτήσει δεξιότητες αυτοδιόρθωσης.

β. Με διαμεσολάβηση των συμμαθητών

Στις μεθόδους που περιλαμβάνονται σ' αυτήν την κατηγορία, τον κύριο ρόλο τον παίζουν οι συμμαθητές του παιδιού. Από τη μια αντικαθιστούν τη δασκάλα στη θέση του καθοδηγητή και από την άλλη παίζουν τον ρόλο του μοντέλου.

Οι μέθοδοι αυτοί είναι :

Πάγιες και συνεχείς λίστες λέξεων

Δίνονται στα παιδιά λίστες άγνωστων λέξεων, τις οποίες μαθαίνουν στη διάρκεια της εβδομάδας. Ο έλεγχος γίνεται με δοκιμασίες, συνήθως την τελευταία μέρα, την Παρασκευή. Ο έλεγχος αυτός έχει χαρακτήρα ομαδικό και γίνεται από τα παιδιά μεταξύ τους.

Άλλες φορές η λίστα είναι συνεχής. Όταν το παιδί μαθαίνει μια ή δύο λέξεις, αυτές φεύγουν από τη λίστα και τη θέση του παίρνουν άλλες άγνωστες λέξεις.

Αντέγραψε – κάλυψε – σύγκρινε

Η λειτουργία αυτής της μεθόδου είναι προφανής από τον τίτλο της. Ο μαθητής αντιγράφει είτε από τον πίνακα είτε από βιβλίο με τη βοήθεια του συμμαθητή του, καλύπτει το πρωτότυπο και αφού γράψει τη λέξη ή την πρόταση συγκρίνει και διορθώνει. Η διαδικασία αυτή γίνεται μέσα στην ομάδα και με την επίβλεψη των ίδιων των παιδιών.

γ. Με ημιαυτονομία

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν μέθοδοι και τεχνικές στις οποίες ο μαθητής έχει μια μεγάλη ή μικρότερου βαθμού αυτονομία και η καθοδήγηση που δέχεται από τη δασκάλα ή τους συμμαθητές του είναι ελάχιστη.

Τέτοιου είδους μέθοδοι και τεχνικές είναι :

Αυτοδιόρθωση

Η προσέγγιση της αυτοδιόρθωσης, στηρίζεται στην προσπάθεια του μαθητή να διορθώσει ο ίδιος τις λέξεις ή το κείμενο που γράφει. Προαπαιτούμενο αυτής της προσέγγισης, είναι η κατάκτηση στρατηγικών αυτοδιόρθωσης από την πλευρά του μαθητή.

Η αυτοδιόρθωση έχει δύο συνιστώσες : τη διόρθωση γράμμα – γράμμα και της διόρθωση ολόκληρης λέξης

Διόρθωση γράμμα – γράμμα

Αυτή δίνει έμφαση στη διαδοχή (ορθογραφία) των γραμμάτων μέσα στη λέξη. Στον μαθητή δίνεται ένα φύλλο με πέντε στήλες. Στην πρώτη στήλη, η δασκάλα γράφει τις λέξεις που θα διδαχθούν, στις επόμενες τέσσερις θα γράψει ο μαθητής τις

λέξεις. Αφού καλυφθεί η πρώτη στήλη, η δασκάλα διαβάζει τις λέξεις και ο μαθητής τις γράφει στη δεύτερη στήλη. Αποκαλύπτει τις λέξεις της δασκάλας και διορθώνει βάζοντας συγκεκριμένα σημάδια. Για παράδειγμα :

- Λ   όταν παραλείπεται γράμμα
- Ο   όταν προστέθηκε γράμμα λανθασμένα
- ~   όταν έγινε αντιστροφή
- /   όταν γράφτηκε λάθος γράμμα.

Για άσκηση γράφονται σωστά οι λέξεις στην τρίτη στήλη. Στη θέση των λέξεων που γράφτηκαν σωστά σημειώνεται ✓ . Επαναλαμβάνεται η διαδικασία άλλη μια φορά στις στήλες τέσσερα και πέντε. (βλέπε παράδειγμα 1)

Στήλη 1	Στήλη 2	Στήλη 3	Στήλη 4	Στήλη 5
Καλοκαίρι	Πεδί	Παιδί	Παιδί	✓
Θάλασσα	Θάλασσσα	Θάλασσα	Θάλασσσα	Θάλασσα
Πιστόλι	Πιτσόλι	Πιστόλι	Πιστόλι	✓
Αμπέλι	Απέλι	Αμπέλι	Απέλι	Αμπέλι
Τυρί	Τυρί	✓	Τυρί	✓

Παράδειγμα 1 : Αυτοδιόρθωση γράμμα – γράμμα

Διόρθωση ολόκληρης λέξης

Σ' αυτόν τον τρόπο αυτοδιόρθωσης, χρησιμοποιείται η ίδια λογική και το ίδιο φύλλο με πέντε στήλες, όπως και στην προηγούμενη προσέγγιση, μόνο που τώρα δεν γίνεται διόρθωση σε κάθε γράμμα, αλλά σε ολόκληρη τη λέξη. Ακόμα, κάθε κελί της στήλης, είναι χωρισμένο στα δύο ώστε στο ένα να γράφει ο μαθητής τη λέξη και στο άλλο να τη διορθώνει. Όταν υπάρχει λάθος στη γραφή της λέξης, επαναλαμβάνεται χωρίς όμως τώρα να σημειωθεί το είδος του λάθους που έγινε. (βλέπε παράδειγμα 2).

Στήλη 1	Στήλη 2	Στήλη 3	Στήλη 4	Στήλη 5
Παιδί	Παιδί	Παιδί	✓	✓
	Πεδί	Πεδί	Παιδί	Παιδί
Θάλασσα	Θάλασσα	✓	✓	✓
	Θάλασσσα	Θάλασσα	Θάλασσα	Θάλασσα

Πιστόλι	✓	✓	✓	✓
	Πιστόλι	Πιστόλι	Πιστόλι	Πιστόλι
Αμπέλι	Αμπέλι	✓	Αμπέλι	✓
	Απέλι	Αμπέλι	Απέλι	Αμπέλι

Παράδειγμα 2 : Αυτοδιόρθωση ολόκληρης λέξης.

Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή

Τα τελευταία χρόνια που η παραγωγή λογισμικού έχει στραφεί και στην εκπαίδευση, υπάρχει κυκλοφορία προγραμμάτων που μπορούν να λειτουργήσουν εύκολα σαν βοηθοί στην μάθηση του παιδιού. Στο εξωτερικό, υπάρχει ανεξάρτητο λογισμικό για την ορθογραφία. Εδώ στην Ελλάδα, βρίσκουμε δραστηριότητες ορθογραφίας μέσα σε πακέτα λογισμικού, που αναφέρονται γενικότερα στη γλώσσα.

Τέτοιου είδους πακέτα είναι Η «Λογομάθεια» του Κέντρου Επεξεργασίας Λόγου, «Οι περιπέτειες του Ξεφτέρη», της εταιρείας MLS και «Το εργαστήρι της Γλώσσας» της εταιρείας INTE*LEARN.

Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας ο μαθητής έχει ένα σημαντικό βαθμό αυτονομίας, μια και καθοδηγείται αποκλειστικά και μόνο από τη δομή του προγράμματος και τη σειρά ή την ορθότητα των απαντήσεών του.

Ακόμα, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό υπάρχει λογισμικό συγγραφής (authoring) που χρησιμοποιείται για να δημιουργηθούν δραστηριότητες ορθογραφίας, όπως σταυρόλεξα, τόμπολες κλπ.

Κατευθυνόμενη άσκηση

Στην προσέγγιση αυτή, ο μαθητής έχει εκπαιδευτεί από τη δασκάλα να κάνει κάποιες συγκεκριμένες ενέργειες στη σειρά, έτσι ώστε να καταφέρει να γράψει σωστά τις λέξεις που του ζητούνται ή να τις διορθώσει μόνος του.

Οι συγκεκριμένες ενέργειες αυτές φυσικά έχουν να κάνουν με τα συχνότερα λάθη που κάνουν τα παιδιά ή ο συγκεκριμένος μαθητής και έχει γίνει ιδιαίτερη διδασκαλία ώστε να τις εμπεδώσει ο μαθητής. Ο βαθμός ανεξαρτησίας σ' αυτήν την μέθοδο είναι περιορισμένος.

Αυτοερωτήσεις

Αν και ο όρος είναι αδόκιμος αυτή η προσέγγιση αναφέρεται σε μια σειρά ερωτήσεων που διδάσκεται να κάνει στον εαυτό του ο μαθητής, έτσι ώστε να γράψει σωστά τη λέξη ή την πρόταση ή να τη διορθώσει. Για παράδειγμα, ο μαθητής ρωτά τον εαυτό του : «Έβαλα τόνο;...Άρχισα με κεφαλαίο την πρόταση;...»

Θα μπορούσε κανείς να πει, πως είναι μια περιορισμένη έκδοση της προηγούμενης μεθόδου, όπου πάλι ο βαθμός αυτονομίας είναι μικρός.

Τεχνικές μελέτης - δοκιμασίας

Όποια κι αν είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται για την ορθογραφία, συνδυάζεται κατά τη διδασκαλία πολύ συχνά, με την τεχνική της μελέτης και δοκιμασίας (test). Ο συνηθέστερος τύπος είναι αυτός της δοκιμασίας - μελέτης - δοκιμασίας. Πρώτα γίνεται ομαδοποίηση των λέξεων του λεξιλογίου (βασικού λεξιλογίου για την ελληνική πραγματικότητα). Μετά δίνεται μια προκαταρκτική δοκιμασία (pretest) στα παιδιά. Γίνεται διδασκαλία των λέξεων στις οποίες έγιναν τα περισσότερα λάθη και μετά δίνεται η τελική δοκιμασία (post test) που επιβεβαιώνει τη γνώση της ορθογραφίας των λέξεων που διδάχθηκαν.

Πολλές φορές, δεν δίνεται η προκαταρκτική δοκιμασία αλλά ξεκινά η δασκάλα από την μελέτη. Έρευνες έδειξαν πως επιβοηθείται πολύ η τεχνική από τη χρήση ενισχυτών

Επιπρόσθετα στοιχεία

Διαφορετικές μέθοδοι ή τεχνικές πρέπει να χρησιμοποιούνται όταν γίνεται διορθωτική διδασκαλία σε διαφορετικούς τύπους ορθογραφικών λαθών.

Είναι σημαντικό να χρησιμοποιείται ενίσχυση έτσι ώστε να πετυχαίνεται πιο εύκολα ο στόχος της διδασκαλίας.

Η εκπαίδευση στη χρήση λεξικού είναι σημαντική και απαραίτητη ώστε να καλύψει και τις πληροφορίες συλλαβισμού και σημασίας που περιλαμβάνονται στη διδασκαλία της ορθογραφίας.

Βιβλιογραφία

Bailet, Laura Lyons ( ), Development and Disorders of Spelling in the Beginning School Years. Στο Bain,A., Bailet Lyons, L. & Mota, L.(eds), Written Language Disorders.

Fernald, G., (1943), Remedial techniques in basic school subjects, New York: McGraw – Hill.

Grinnell, P., ( ), Teaching Handwriting and Spelling. Στο .....(eds.), teaching the Learning Disabled, A Cognitive Developmental Approach.

Hall, J.K., Salas, B. & Grimes, A.E, ( ), Evaluating and improving written expression – A practical guide for teachers (3rd ed.),

Lerner, J.W., (1981), Learning disabilities: Theories, diagnosis and teaching strategies (3rd ed.), Boston: Houghton Mifflin.

Μαυρομμάτη, Δ, (1995), Η κατάρτιση του προγράμματος αντιμετώπισης της δυσλεξίας, Αθήνα.

Stowitschek, C.E. & Jobes, N.L, (1977), Getting the bugs out of spelling – or an alternative to the spelling bee, Teaching Exceptional Children, 9, 74 – 76.

...teaching Academic Skills

Pollock, J. & Waller, T.E, (1998), Please, Teacher, Help Me Learn to Spell Better, teach me self – correction, Teaching Exceptional Children, 30, 6, 38 – 43.